

Barbara Kutrowska

## Wprowadzenie

Przedkładany Czytelnikowi numer „Forum Oświatowego”, który stanowi próbkę szerokiej tematyki oraz interpretacji, jakie były prezentowane podczas ogólnopolskiej konferencji *Wobec pytań o teraźniejszość i zmianę. Kultura – Demokracja – Edukacja*, zorganizowanej z okazji 20 lat Dolnośląskiej Szkoły Wyższej w dniach 2–4 kwietnia 2017 r. we Wrocławiu. Celem konferencji była próba interdyscyplinarnej odpowiedzi na pytanie o teraźniejszość i zmianę postrzeganą z perspektywy badań naukowych oraz praktyki społecznej.

Do udziału w konferencji zaproszeni zostali prelegenci, wśród których znaleźli się zarówno wybitni profesorowie o znaczącym dla polskiej humanistyki dorobku, jak i badacze z młodszego pokolenia, którzy podjęli wysiłek eksploracji kilkunastu ważnych ścieżek współczesnej refleksji nad kategorią zmiany, jaką można zaobserwować na wielu płaszczyznach życia, przede wszystkim w sferach: kulturowej, społecznej, ekonomicznej oraz technologiczno-informacyjnej.

Prezentowane teksty ilustrują różnorodność w podejściu do kategorii demokracji, kultury i edukacji. Autorzy nie postrzegają ich jako odrębnych sfer rzeczywistości społecznej, ale jako wzajemnie splatające się wymiary indywidualnych i zbiorowych doświadczeń, kierujących uwagę na różne sposoby rozumienia ludzkiej sprawczości oraz czynników, które ją ograniczają lub określają jej potencjał. Natomiast pytania o teraźniejszość i zmianę – obecne w debatach publicznych i prywatnych rozmowach – wymuszają polemikę nad pozycją tych kluczowych kategorii, zaproponowanych jako główne punkty odniesienia. Tematyka konferencji toczyła się wokół powyższych problemów, które wpisują się w tradycję dyskusji naukowych, prowadzonych w środowisku Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.

Pierwszą część sekcji otwiera tekst profesora Zbigniewa Kwiecińskiego *Czy skazani jesteśmy na bezradność? Wobec zapaści społeczeństwa wychowującego*, który wskazuje na zbiory kryteriów dobrego ładu społecznego: pierwszy to „dekalog odnowy” wygenerowany przez polski masowy ruch sprzeciwu społecznego w latach 1980–1981, drugi to uniwersalny katalog zdolności ludzkich, koniecznych do osiągnięcia jako warunek pełni człowieczeństwa. Autor wskazuje drogę powrotu do indywidualnej i zbiorowej mądrości oraz przyzwoitości poprzez alfabetyzację krytyczną. Proponuje edukację krytyczną, która doprowadzi do zrozumienia świata, jego historii, kultury, przyrody, jego wspólnot i odmienności, bez nałożonych na ich obrazowanie filtrów ideologicznych i światopoglądowych.

Maria Mendel w swoim tekście *Pamięć, ideologia, władza. Uczenie się zapominania* koncentruje się natomiast na obszarze, w którym związki społeczno-kulturowe i polityczne wiążą się z procesami kształtowania jednostkowych i kolektywnych tożsamości, wpisując się tym samym w dyskurs „doniosłości znaczenia pamięci”, „wagi przeszłości”, „bezcenności dziedzictwa naszych przodków”.

Artykuł Tomasza Szkudlarka bardzo ściśle nawiązuje do analizy „aktywnej polityki historycznej”, przeprowadzonej w tekście Marii Mendel. Autor podejmuje próbę interpretacji polityki partii politycznej w świetle strategii konstruowania porządku republikańskiego, w aspekcie prezentowanym w pedagogicznych i politologicznych pracach J.J. Rousseau. Dodatkowo analizuje relacje między wstydem i bezwstydem w obecnej konfiguracji relacji pedagogiki i polityki proponowanej przez partię polityczną Prawo i Sprawiedliwość.

Autor kolejnego tekstu, *Uciśnieni, historia i społeczna zmiana. Historiozofia w filozofii wychowania P. Freirego: pojęcie historii jako możliwości*, Piotr Stańczyk, podejmuje próbę rekonstrukcji „historii jako możliwości”, jako integralnej części Freirowskiej filozofii edukacji. Prezentuje przykład zmiany społecznej, która dokonuje się podczas podstawowej alfabetyzacji na São Tomé, a podstawowe pytanie, jakie stawia, dotyczy możliwości oferowanych przez podręcznik do alfabetyzacji *A Luta Continua*.

Henryk Mizerek w tekście *Ewaluacja edukacyjna w obliczu pytań o teraźniejszość i zmianę. Szkic do portretu szans niewykorzystanych* pyta o teraźniejszość i zmianę, którą trudno pominąć. Autor analizuje przyczyny, które powodują, że tak rzadko wykorzystuje się ewaluację w procesie zmiany społecznej, identyfikuje obszary współczesnej edukacji, w których ewaluację wykorzystuje się w sposób niewystarczający, oraz wskazuje na pomijane, wypierane lub ignorowane przez ideologię neoliberalną nurty, podejścia oraz teorie ewaluacji.

*Wióry... – szkic (krypto)terapeutyczny o edukacji wobec zmian współczesnych* Krzysztofa Maliszewskiego to kolejny tekst, w którym autor szuka poziomu, z którego można krytycznie rozważyć edukacyjne nastawienie wobec zmian cywilizacyjnych. Zmiany, których zasięg jest powszechny i które prawdopodobnie najbardziej dziś wpływają na życie w świecie zachodnim, to dominacja rozumu instrumentalnego oraz szybkość komunikacyjna, a w konsekwencji zmiana nawyków umysłowych i wirtualizacja kontaktów społecznych. Autor poszukuje odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób na te tendencje transformacyjne reaguje edukacja.

Danuta Uryga w artykule „*Mała szkoła*” – *w drodze ku rewitalizacji idei szkoły środowiskowej* prezentuje koncepcję szkoły środowiskowej, jej lokalizację oraz przebiegające w niej procesy w kontekście życia społeczności lokalnej.

Artykuł Jarosława Klebaniuka, *Emocje moralne jako wyznacznik pomagania członkom grup o niższym statusie*, prezentuje przegląd badań na temat roli emocji moralnych w pomaganiu grupom o niższym statusie społecznym. Wskazuje na odmienne mechanizmy udzielania pomocy w oparciu o empatię. Przywołuje badania Nancy Eisenberg i jej współpracowników nad empatią, Bernarda Weinera nad emocjami, jako ogniwem łączącym atrybucje i działanie, funkcjonalne podejście do emocji moralnych Rogera Giner-Sorolli, a także wyniki badań dotyczących winy egzystencjalnej i oburzenia moralnego, jako emocji związanych z postrzeganą niesprawiedliwością.

Celina Czech-Włodarczyk w swoim artykule *Czy tylko powierzchowny tokenizm? Sytuacja ludności rdzennej w Kanadzie po wyborach parlamentarnych w Kanadzie w 2015 roku* prezentuje zmiany, jakie dokonały się w politycznej i społecznej sytuacji rdzennej ludności, żyjącej na terenie Kanady po wyborach parlamentarnych w 2015 roku, w których zwyciężył Justin Trudeau z Liberalnej Partii Kanady. Autorka podejmuje próbę odpowiedzi na pytanie, czy jest to tylko powierzchowny *tokenizm*, czy jest to realna zmiana ideologiczna, która gwarantuje przedstawicielom grup mniejszościowych, dyskryminowanych pełną i realną reprezentację oraz udział w decyzjach dotyczących zarówno ich samych, jak i reszty społeczeństwa kanadyjskiego.

*Przemiany związków intymnych w dyskursach kobiecych – na marginesie projektu badawczego* Moniki Grochalskiej to tekst, w którym autorka rekonstruuje doświadczenia kobiet związane z funkcjonowaniem w związkach intymnych przez pryzmat wytworzonych przez nie dyskursów praktycznych, a także podejmuje próbę określenia sfer wzajemnego przenikania się dyskursu z doświadczeniami codzienności.

Kamila Aneta Knysak w swoim artykule *Niegotowość i zmiana. Charakterystyka edukacji dziecka romskiego* prezentuje efekty spotkania nauczyciela z dzieckiem romskim (Romem rumuńskim). Podkreśla, że edukacja ucznia cudzoziemskiego jest inna. Jej inność wynika przede wszystkim z wiedzy o uczniu, którą posiada nauczyciel prowadzący dialog. Autorka wskazuje, jak ważna jest wiedza o uczniu, ale nie tylko ta, która mówi o jego mocnych stronach i „deficytach”, ale również i ta, która związana jest z zainteresowaniami oraz preferowanymi zabawami ucznia. Taką wiedzę nauczyciel zdobywa w dialogu z uczniem. „Nauczyciel zdobywając informacje o uczniu poprzez dialog, może wykorzystać jego kulturowe i osobiste doświadczenia do przekazania mu wiedzy o otaczającym go świecie”.

Sekcję teoretyczną zamyka tekst Pauliny Hawrylewicz-Kowalskiej *Nauczanie indywidualne – między tradycją a alternatywą. Poszukiwanie pola badawczego*. Autorka poddaje analizie dwa pojęcia edukacji – alternatywną i tradycyjną. Z tej perspektywy zastanawia się nad istotą nauczania indywidualnego, które nie odpowiada definicjom edukacji alternatywnej, ani też klasycznej edukacji szkolnej. Używa określenia „nauczanie nietradycyjne”, co wiąże się z konsekwencjami, jednak daje możliwość analizowania szerszego kontekstu dla nauczania indywidualnego, takiego jak dostępność do edukacji, napięcie związanych z włączeniem i wyłączeniem społecznym ucznia objętego nauczaniem indywidualnym, uwzględnienia roli rodziny w nauczaniu indywidualnym, czy miejsca i przestrzeni nauczania indywidualnego.

W drugiej części tomu zawarte zostały teksty, w których Autorzy prezentują swoje projekty badawcze. Na szczególną uwagę zasługuje artykuł *Jak tutoring zmienia system działalności szkoły? Z badań rekonstrukcyjnych we wrocławskich gimnazjach*. Autorzy – Sławomir Krzychała i Agnieszka Zembrzuska – dokonują analizy zmian, które nastąpiły w wyniku zindywidualizowania pracy wychowawczej i praktyki regularnych tutoriali, zorientowanych na wspieranie potencjału i uzdolnień poszczególnych uczniów. Tekst zawiera pragmatyczną wiedzę o znaczeniu i sposobach prowadzenia tutoringu w szkole.

Do tej sekcji dołączono również pracę *Tworzenie środowiska edukacyjnego dla dziecięcych sposobów konceptualizowania świata*. Jolanta Bonar i Monika Wiśniewska-Kin

diagnozują w niej sposoby rozumienia abstrakcyjnego pojęcia horyzontu w grupie dzieci 8–9-letnich i 9–10-letnich. Wyznaczone obszary analizy materiału zgromadzonego z dyskursu dziecięcego pozwoliły Autorkom na konkluzję w zakresie rozbieżności między tym, co szkolne, a tym, co prywatne.

Tom zamyka recenzja Joanny Michalak-Dawidziuk poświęcona monografii *Etyka w systemie edukacji w Polsce* autorstwa Joanny Madalińskiej-Michalak, Antoniego J. Jeżowskiego i Szymona Więclawa. Zawarte w książce analizy oraz prezentacja wyników ogólnopolskich badań, przeprowadzonych w latach 2015–2016 wśród nauczycieli etyki szkół podstawowych, gimnazjów, liceów ogólnokształcących, techników i zasadniczych szkół zawodowych, niewątpliwie wypełniają lukę w dyskusji na temat realizacji tak ważnego ze społecznego, jak i pedagogicznego punktu widzenia przedmiotu, jakim jest etyka.